

VETERINARSKA STANICA

CASOPIS POSLOVNE ZAJEDNICE VETERINARSKIH STANICA ZAGREB, VETERINARIE I
REPUBLIČKE ZAJEDNICE ZA ZDRAVSTVENU ZAŠTITU STOKE

GOD. XVII

SVIBANJ — LIPANJ 1986.

Broj 3

STANJE UZGOJA I NEKE EKSTERIJERNE MERE DOMAĆIH BELIH KOZA NA INDIVIDUALNOM SEKTORU U PANČEVAČKOM RITU

Urošević M., Jocović M.

U svetu je sve prisutnija »proteinska kriza«, odnosno u ishrani ljudi sve je manje belančevina životinjskog porekla. I pored toga kozarstvu se još uvek ne posvećuje dovoljno pažnje kao grani stočarstva, mada su dobre proizvodne osobine koza odavno poznate. Od 1955. godine u statističkim izveštajima, kod nas, nema prikaza brojnog stanja koza. Još 1940. godine Babić (3) je napisao: »Do sada se na tom području stočarstva kod nas malo radilo, a i taj rad se sastojao gotovo isključivo u izdavanju raznih propisa glede ograničavanja broja koza u pojedinim krajevima«. Takva konstatacija ima i danas svoju vrednost.

Koze su oduvek izazivale pažnju prigradskog stanovništva, a to su ljudi, po pravilu, slabijeg ekonomskog potencijala. Sa socijalnog aspekta gajenje koza u prigradskim naseljima, kako navodi Pletikapić (9), ima izuzetan značaj. Opravdanost gajenja koza dolazila je do izražaja za vreme velikih ekonomskih kriza, jer koza je »sirotinjska krava«. U tim periodima koze su proizvodnjom mleka omogućavale preživljavanje proletarijata.

Industrijski razvijene zemlje Evrope, pre svega Nemačka, ulagale su značajna sredstva za razvoj kozarstva. Državne vlasti su pomagale organizaciju odgajivača koza, delovale podsticajno na razvoj kozarstva kao grane stočarstva.

Svi veliki gradovi kod nas imali su a i imaju, u svojim predgrađima veći ili manji broj koza. Primera radi, kako navodi Bratanović (5), u periodu od 1942—1945. godine na Bujatričko-porodiljskoj klinici Veterinarskog fakulteta u Beogradu lečeno je 400 koza.

Prema navodima Šmaljcetja (12) u Beogradu je 1946. godine bilo 10.000 koza. Po podacima FAO u našoj zemlji je 1979. godine bilo 125.000 koza (Grčka u isto vreme 4.473.000). U odnosu na ukupnu količinu mleka, proizvodnja kozjeg mleka, u Mediteranu, iznosi 3% a proizvodnja kozjeg mesa 5% od ukupne količine mesa.

Poslednjih godina čine se pokušaji oživljavanja kozarstva u našoj zemlji. Organizovana su i društvena gazdinstva za gajenje koza (Dimitrov grad).

Za proizvodnju mleka, u svetu se najviše gaji sanska koza. Svojim izvanrednim proizvodnim osobinama nametnula se i odgajivačima u našoj zemlji. Literaturni podaci o eksterijernim karakteristikama sanske koze prilično se razlikuju.

Urošević Milivoj, dipl. vet., Zemun

Jocović Mileta, polj. tehn., Institut za stočarstvo, Poljoprivredni fakultet Zemun

Ove razlike mogu se pripisati različitim uslovima gajenja, ishrane i iskorišćavanja. Tako Lucifero (7), za visinu grebena navodi da ona dostiže 75—85 cm., a kod jarčeva 80—95 cm. Rako (10), (11) proučavajući koze u okolini Metkovića dolazi do rezultata da prosječna visina grebena kod koza iznosi 66 cm., dok Wilsdorf (citirajući po Antiću (2)) navodi da visina sanskih koza u Švajcarskoj dostiže 76 cm., Marković (8) iznosi podatke da sanska koza ima visinu grebena od 80 cm. a jarčevi 86—95 cm. Međutim, koze ove rase po Beliću (4) dostižu visinu grebena od 70—90 cm. Adžić i Ljumović (1) saopštavaju da autohtone koze u Crnoj Gori imaju prosečnu visinu od 64,27 cm.

Pored visine grebena, takođe i za ostale telesne dimenzije u literaturi se nalaze prilično neujednačeni podaci. Želeći da na, određen način, sagledamo vrednost i građu koza koje individualni odgajivači, gaje u neposrednoj blizini Beograda (Pančevački rit), obavili smo merenja nekih eksterijernih vrednosti, kod 28 koza i 7 jaraca.

Visinu grebena i visinu krsta merili smo štapom, a sve ostale mere dobili smo upotrebom pantljičke.

Sva posmatrana grla su bele boje (u tipu sanske koze). Od ukupnog broja koza 11 grla nema rogove i poseduje karakteristične i dobro razvijene »resice« u gornjoj trećini vrata. Svi jarčevi su imali rogove, čija prosečna dužina iznosi 35,5 cm., uz variranje od 20 cm., do 51 cm. Sva muška grla imala su veoma izraženu bradu čija prosečna dužina iznosi 18 cm.

Što se mlečnosti tiče, nismo u mogućnosti da saopštimo egzaktno podatke, ali po iskazima vlasnika količina pomuženog mleka kreće se u granicama od 3—5 litara na dan. Plodnost posmatranih koza, po iskazima držaoca, je veoma dobra, kreće se od 2—3 jareta po grlu godišnje. Jedinke koje se ne jare svake godine vlasnici eliminišu iz daljeg uzgoja.

I pored ovakve proizvodnje zapazili smo da su grla u veoma lošoj kondiciji, da imaju izuzetno loš smeštaj, a o nekakvoj veterinarskoj preventivi nema ni govora.

Na osnovu dobijenih rezultata može se reći da su posmatrane koze niže za 10,98% i kreće za 8,15% u odnosu na sansku kozu u Švajcarskoj (po Wilsdorfu). Rezultati merenja eksterijera prikazani su u sledećoj tabeli.

Pregled prosečnih vrednosti i intervala variranja eksterijernih mera domaće bele koze

TABELA 1.

Pol	Visina grebena (cm)	Visina krsta (cm)	Dužina trupa (cm)	Obim grudi (cm)	Dužina glave (cm)	Šir. čela (cm)	Obim cevan. (cm)
Ženski: n = 28							
X	67,66	70,63	74,30	81,47	23,70	13,07	8,07
Interval variranja	62—74	62—74	62—94	59—94	21—25	11—15	8—9
Muški: n = 7							
X	79,50	79,50	90,00	97,50	23,00	15,00	10,00
Interval variranja	74—85	77—82	84—96	90—105	22—24	13—17	8—12

Kako kod visine grebena tako i kod visine krsta postoji veliko odstupanje. Iznenađuje prilično izražena nadgrađenost koza. Babić (3) navodi da kod domaće koze visina grebena iznosi 97,31% visine krsta, dok Wilsdorf (2) saopštava da je kod sanske koze u Švajcarskoj visina grebena 98,7% visine krsta, dok Rako (10) ističe da je to 98,5%. U našim merenjima ta vrednost iznosi 95,7%. Ovo se može jednim delom pripisati ranom uvođenju u priplod, pre navršene jedne godine. Svakako da je ovakav postupak uticao na telesni razvoj.

Upoređujući srednju vrednost obima grudnog koša sa srednjom vrednošću visine grebena, dolazi se do zaključka da je obim grudnog koša 120,41% visine grebena. I kod ove osobine postoji veoma širok interval variranja. Srednja vrednost veličine glave, širine čela kao i obima cevanice u saglasnosti je sa podacima koje iznose citirani autori.

Opšti je zaključak da individualni držaoci koza u okolini Beograda, ne poklanjaju dovoljno pažnje smeštaju, nezi i ishrani koza. Objekti za smeštaj koza su neodgovarajući i većina njih ne zadovoljava ni jedan zoohigijenski uslov smeštaja. Režim neadekvatne ishrane kao i način gajenja ne omogućavaju potpuni razvoj organizma koze.

Odgajivači najčešće ne poseduju priplodnjaka-jarca, jer on za njih predstavlja balast, tako da na posmatranom terenu ne postoji dovoljan broj kvalitetnih priplodnjaka, i veoma je često parenje u krvnom srodstvu što dovodi do degenerativnih poremećaja.

Kozarstvo na periferiji Beograda, pogotovu na terenim leve obale Dunava (Pančevački rit), ima svoje mesto, ali mu se mora prići sa više stručnosti i organizovanosti odgovarajućih službi.

L I T E R A T U R A

1. Adžić N., Ljumović M.: Morphological and productional characteristics of autoctonic Goat from the rocky soil in Montenegro. 32. EAAP, Zagreb 1981.
2. Antić S.: Odgajivanje sanskih koza. Vet. glasnik 8. 1953. 482—487.
3. Babić E.: Kozarstvo u Ravnim kotarima. Vet. arhiv, Vol. 10, 8. 1940.
4. Belić J.: Poljoprivredna enciklopedija, knjiga I, st. 687.
5. Bratanović U.: Prilog poznavanju oboljenja organa za varenje kod koza. Vet. glasnik, 2—3, 1947, 65—67.
6. Gall, Ch.: Socio economic role of Goat husbandry in the Meditteranean region. 32. EAAP. Zagreb, 1981.
7. Marković D.: Sanska koza, Beograd, 1946.
8. Lucifero M.: Allevamento moderno della copra. Bologna 1981.
9. Pletikapić S.: Problem uzgoja koza u gradu. Mali stočar, 2, 1950, 103—105.
10. Rako A.: Uzgoj mlečnih koza. Zagreb 1949.
11. Rako A.: Uzgoj sanske koze u predjelima krša. Vet. arhiv, Vol. XIV, 2, 1944.
12. Smaljcel I.: Mogućnost proizvodnje sanskih koza u većim farmama, Mali stočar, 2, 1950, 91—102.

PROČITANO ZA VAS

OTROVANJE UGLJIČNIM MONOKSIDOM (CO)

Izvješćuje se o jednom slučaju iz prakse, gdje su mnoga prasadi bila mrtvo-ođena ili slabašna. Opće stanje krmače nije bilo poremećeno. U stajskom zraku je bilo, konačno, utvrđeno 300 ppm ugljičnog monoksida (CO), koji je, očividno, bio uzrokom uginuća prasadi. Filtrirani zrak bili su na plinskim grijalicama toliko obloženi prašinom da su prouzročili nepotpuno sagorijevanje plina.

Prema DGS (2) 47, 1986.

Prof. Bollwahn u top-agrar.
J. Ivoš

PROGRAM CIJEPLJENJA

Cijepljenje sa uzročnicima učinjenim neškodljivim ili s produktima njihove mijene tvari (Antigeni) aktivira se organizam na stvaranje vlastitog sistema obrane. To je biološka mjera. Protiv TGE i EVD dosada nema cjepiva, ali postoji cjepivo protiv evropske svinjske kuge, bolesti Auješzkoga, influence i SMEDI-kompleksa, te protiv bakterijskih oboljenja kao što su vrbanac, koli-proljevi, klostridioze i bolesti šmrca.

Cijepljenje protiv svinjske kuge vrijedi jednu godinu, protiv bolesti Auješzkoga 6 mjeseci kao i vrbanca te koli-proljeva 2—3 tjedna. Krmače treba cijepiti 14 dana prije poroda i 7 dana poslije poroda te 7 dana prije odbića prasadi.

Prema DGS (2) 47, 1986.

dr Nienhott u Landw. Wochenblatt
Westf.-Lippe (24) 1985.
J. Ivoš

ŠVICARSKÉ GORNJE GRANICE ZA STOKU

U Švicarskoj smije pojedinac držati 250 velikih tovljenika (goveda), 200 tovné junadi. Nadalje smije imati 150 uzgojnih krmača ili 150 mladih krmača, 1000 nazimadi ili 1000 prašćića te 12 000 kokoši. Tko će poslije 1992. imati više od toga, morati će za svako grlo plaćati godišnje kako slijedi: za veliku životinju 500 š.f., za krmaču 500 š.f., za tele u tovu 200 š.f., za tovnú svinju, prase ili kokoš 20 š.f.

Prema GGS (6) 168, 1986.

dr Dollschütz u top-agrar (9) 1985.
J. Ivoš